

BORGES'İN EVİNDE

Alberto Manguel 1948'de Buenos Aires'te Arjantinli bir ana babanın çocuğu olarak doğdu. Çocukluğunu babasının diplomatik görevi nedeniyle İsrail'de geçirdi. Çek bakıcısından İngilizce ve Almanca öğrendi. Anadili İspanyolcayı, 1955'te Arjantin'e döndükten sonra öğrendi. Öğrenciliğinde Jorge Luis Borges'e dört yıl süresince kitap okudu. Yaşamını Fransa, İtalya ve İngiltere gibi değişik ülkelerde sürdüren Manguel, 1988'den beri Kanada vatandaşı.

Yazarlığı yanında çokdillli bir çevirmen, antoloji yazarı ve yayıncı olarak uluslararası ün kazanan Manguel'in başlıca yapıtları arasında *Hayali Yerler Sözlüğü* (Çev. Sevin Okyay-Kutlukhan Kutlu, YKY, 2005), 1992'de McKitterick Ödülü'nü kazanan romanı *News from a Foreign Country Came* (Yabancı Bir Ülkeden Haber Geldi) ve Kanada'da Kurmaca-Dışı dalında Genel Vali Edebiyat Ödülü'nü kazanan *Reading Pictures: A History of Love and Hate* (Resimleri Okumak: Aşk ve Nefretin Tarihi) sayılabilir.

Manguel'in Türkçeye çevrilen diğer kitapları şunlardır: *Başka Ateşler: Latin Amerikalı Kadın Hikâyeciler Antolojisi* (Çev. Tomris Uyar, 1988); otuzdan fazla dile çevrilip uluslararası bir çoksatar olan, *Times Literary Supplement* tarafından Yılın En İyi Kitapları arasına seçilen ve Fransa'da Médicis Ödülü'nü kazanan *Okumanın Tarihi* (Çev. Fusun Elioğlu, YKY, 2001); Borges'e kitap okuduğu günlere ilişkin anılarını anlattığı *Borges'in Evinde* (Çev. Cem Akaş, YKY, 2002), *Palmiyelerin Altında Stevenson* (Çev. Cem Akaş, YKY, 2004), *Okuma Günlüğü* (Çev. Mehmet H. Doğan, YKY, 2007), *Geceleyin Kütüphanesi* (Çev. Dilek Şendil, YKY, 2008), *Kelimeler Şehri* (Çev. Esen Ezgi Taşcıoğlu, YKY, 2009), *Bütün İnsanlar Yabancıdır* (Çev. Saliha Nilüfer, YKY, 2012).

Sara Facio 1932'de doğan Arjantinli fotoğrafçı, aynı zamanda yayıncı ve küratör olarak da ün kazandı. Ulusal Güzel Sanatlar Akademisi'nden 1958'de mezun olduktan sonra fotoğraf çekmeye başladı. 1973 yılında La Azotea Yayınevi'nin kurucularından biri oldu ve Latin Amerika yazarlarının yapıtlarını yayımladı. 1978'de Arjantin Fotoğraf Konseyi üyesi seçildi. 1996'dan bu yana Ulusal Kültür Bakanlığı'nın danışmanı ve Ulusal Güzel Sanatlar Müzesi'nin küratörü. Sara Facio, başta Kassel, Paris, Houston, Cordoba, Milano ve Tokyo olmak üzere dünyanın pek çok şehrinde fotoğraflarını sergiledi.

Cem Akaş 1968'de Mannheim, Almanya'da doğdu. 1986 yılında Robert Kolej'den mezun oldu. Boğaziçi Üniversitesi Kimya Mühendisliği bölümünün ardından yüksek lisans derecesini New York'taki Columbia Üniversitesi'nden siyaset bilimi bölümünden, doktora derecesini ise Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsü'nden aldı. 1992-2004 yılları arasında Yapı Kredi Yayınları'nda çeşitli görevlerde (editör, yayın yönetmeni, yayın danışmanı) çalıştı. Öykü, roman, deneme, kurum tarihi, biyografi, senaryo ve sergi küratörlüğü çalışmalarının yanı sıra çok sayıda çevirisi var.

Başlıca Yapıtları: *Noktanın Kesişimleri Antolojisi* (1990), 7 (1992), *Suç ve Ceza* (1992), *Gizli Hava Müzesi* (1995), *İse ki Değil* (2001), *Olgunluk Çağı Üçlemesi* (2001), *r* (2002), *Kant Kulübü* (2004), *Zibaldone 2* (2005), *Gitmeyecekler için Urbino* (2007), 19 (2009), *Bumba Dağın Arkasını Merak Ediyor* (2012), *Tekerleksiz Bisikletler* (2012).

*Alberto Manguel'in
YKY'deki kitapları:*

- Okumanın Tarihi (2001)
Borges'in Evinde (2002)
Palmiyelerin Altında Stevenson (2004)
Hayali Yerler Sözlüğü (2005)
Okuma Günlüğü (2007)
Geceleyin Kütüphane (2008)
Kelimeler Şehri (2009)
Bütün İnsanlar Yalancıdır (2012)
Okumalar Okuması (2013)

ALBERTO MANGUEL

Borges'in Evinde

Çeviren
Cem Akay

Fotoğraf
Sara Facio

Anlatı

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 1705
Edebiyat - 1130

Borges'in Evinde / Alberto Manguel
Özgün adı: With Borges
Çeviren: Cem Akaş
Fotoğraflar: Sara Facio

Düzelti: Duygu Uzunoğlu

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş.
Beysan Sanayi Sitesi, Birlik Caddesi, No: 26, Acar Binası
34524, Haramidere - Beylikdüzü / İstanbul
Tel: (0 212) 422 18 34 Faks: (0 212) 422 18 04
www.acarbasim.com
Sertifika No: 11957

Çeviriye temel alınan baskı: Thomas Allen & San (2004)
(Bu kitap Eylül 2002 tarihinde 16,5 x 22 cm boyutlarında
ISBN 975-08-0468-6 numarasıyla yayımlanmıştır.)
1. baskı: İstanbul, Kasım 2013
2. baskı: İstanbul, Mart 2015
ISBN 978-975-08-2665-8

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2013
Sertifika No: 12334
© Alberto Manguel
c/o Guillermo Schavelzon & Asoc., Agencia Literaria
www.schavelzon.com

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 142 Odakule İş Merkezi Kat: 3 Beyoğlu 34430 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

BORGES'İN EVİNDE

Calle Florida'daki insan kalabalığının arasından omuz darbeleriyle ilerliyor, yeni yapılmış Galería del Este'ye giriyor, öbür taraftan çıkıyor, Calle Maipú'yu geçiyor ve 994 numaralı kızıl mermer binaya yaslanıp, 6B yazan zile basıyorum. Binanın serin holüne girip merdivenlerden altıncı kata çıkıyorum. Kapıyı çalınca hizmetçi açıyor, ama o daha beni içeri alamadan Borges kalın bir perdenin ardından beliriyor, çok dik duruyor, gri takımının önü ilikli, beyaz yakası ve sarı çizgili kravatı biraz eğri; bana doğru yürürken ayaklarını hafifçe sürüyor. Ellili yaşlarının sonlarından beri kör olan Borges, bu kadar iyi bildiği bir yerde bile duraksayarak hareket ediyor. Sağ elini uzatıp, aklı başka yerdeymiş gibi gevşek bir tutuşla elimi sıkıp buyur ediyor. Başka formalite yok. Dönüp oturma odasına giriyor ve kapıya bakan kanepeye dik bir şekilde oturuyor. Onun sağındaki koltuğa da ben oturuyorum; "Ee, bu akşam Kipling okuyalım mı?" diye soruyor (ama soruları hemen hep sözde sorular).

Birkaç yıl boyunca, 1964'ten 1968'e kadar, Jorge Luis Borges'e okuyan pek çok insandan biri olma şansına erişmiştim. Okuldan sonra Buenos Aires'in Anglo-Alman kitapçısı Pygmalion'da çalışıyordum, Borges de buranın devamlı müşterilerinden biriydi. Edebiyatseverlerin buluşma noktalarından biriydi Pygmalion. Sahibi Bayan Lili Lebach, Nazi vahşetinden kaçmış bir Almandı ve müşterilerine Avrupa ve Kuzey Amerika'da çıkan son kitapları sunma konusunda titizdi.

Yalnızca yayıncı kataloglarının değil, kitap eklerinin de sıkı bir okuyucusuydu ve bulduğu kitapları müşterilerinin zevkleriyle bağdaştırma gibi bir yeteneği vardı. Bir kitapçının sattığı malı bilmesi gerektiğini öğretmişti bana, dükkana gelen yeni kitapların pek çoğunu okumam konusunda ısrar ederdi. İkna olmam çok uzun sürmedi.

Borges Pygmalion'a akşamüstleri geç saatte, Ulusal Kütüphanedeki yöneticilik işinden eve dönerken uğradı. Bir gün, birkaç kitap aldıktan sonra bana, başka bir işim yoksa akşamları onun evine gelip kitap okumayı isteyip istemeyeceğimi sordu, çünkü çoktan doksanını geçmiş olan annesi artık kolayca yoruluyordu. Borges bunu hemen herkese sorardı: öğrencilere, onunla söyleşi yapmaya gelen gazetecilere, başka yazarlara. Bir zamanlar Borges'e okumuş olanların oluşturduğu koca bir grup vardır, birbirlerini pek ender olarak tanıyan, ama toplu olarak dünyanın en büyük okurlarından birinin anısını canlı tutan minör Boswell'lerdir bunlar. Onlar hakkında bir bilgim yoktu o zamanlar. On altı yaşındaydım. Kabul ettim ve haftanın üç-dört günü, Borges'in annesiyle ve hizmetçileri Fany'yle paylaştığı küçük apartman dairesine gitmeye başladım.

O günlerde bu ayrıcalığın kesinlikle farkında değildim. Borges'e büyük bir hayranlık duyan teyzem, bu vurdumduymazlığım karşısında hafif dehşete kapılmıştı, notlar almamı, karşılaşmalarımızın günlüğünü tutmamı istiyordu. Ama Borges'le geçen o geceler (ergenliğin verdiği küstahlıkla) hiç de olağanüstü bir şeymiş, hep bana ait olduğunu varsaydığım kitaplar dünyasına yabancı bir şeymiş gibi gelmiyordu bana. Eğer yabancı ya da sıkıcı gelen bir şey varsa, o da çoğu diğer konuşmalardı – öğretmenlerimle kimya ya da Güney Atlantik coğrafyası hakkındaki konuşmalar, arkadaşarımla

futbol hakkındaki konuşmalar, akrabalarımın ve arkadaşlarımla da diğer konuşmalarımız hakkındaki konuşmalar. Buna karşın Borges'le konuşmalarım, bence bir konuşma gerçekte nasıl olması gerekiyorsa öyle oluyordu: kitaplar ve kitapların mekanizmaları hakkında, daha önce okumadığım yazarların keşfi hakkında, daha önce aklıma gelmeyen ya da yalnızca kararsız ve yarı-bilinçli bir şekilde akıl ettiğim, ama Borges'in sesiyle dile getirildiklerinde zengin, hatta bariz bir ihtişamla parıldayan ve göz kamaştırıcı düşünceler hakkında yapılan konuşmalar.

Daha ilk ziyaretlerimden başlayarak Borges'in evi zamanın dışındaymış, daha doğrusu Borges'in yazınsal deneyimlerinin oluşturduğu bir zamanda, Victoria ve Edward dönemi İngilteresi'nden, erken dönem Kuzey Ortaçağı'ndan, yirmili ve otuzlu yılların Buenos Aires'inden, onun çok sevdiği Cenevre'den, Alman dışavurumculuğu çağından, nefret ettiği Perón'lu yıllardan, Madrid ve Majorca'da geçen yazlardan, Amerika'da ilk kez sıcak bir beğeniyle karşılandığı, Texas'taki Austin Üniversitesinde geçirdiği aylardan oluşan bir zamanda varlığını sürdürüyormuş gibi gelmiştir bana. Bunlar Borges'in referans noktaları, tarihi ve coğrafyasıydı: şimdiki zaman ender olarak işe karışıyordu. Gezmeyi çok seven ama gittiği yerleri göremeyen (üniversite ve vakıflar Borges'i ancak altmışların ortalarından sonra düzenli olarak davet etmeye başladı) bir insan olarak Borges, fiziksel dünyayla kesinlikle ilgilenmiyordu, onu yalnızca okumalarının bir temsili olarak görüyordu. Sahra'nın kumu ya da Nil'in suyu, İzlanda'nın kıyıları, eski Yunan ve Roma'nın yıkıntıları, coşku ve hayranlıkla dokunduğu bütün bu şeyler yalnızca *Binbir Gece*'den ya da *İncil*'den, *Njal'm Sagası*'ndan ya da Homeros'tan ve Vergilius'tan birer sayfanın anısını doğruluyordu, o kadar. Bütün bu "doğrulamalar"ı evine getiriyordu.

Borges'in evini yumuşak, sıcak, hoş kokulu bir yer olarak anımsıyorum (çünkü hizmetçisi kaloriferleri iyice yakma, Borges'in mendiline *eau de cologne* damlatıp köşeleri görülecek şekilde ceketinin göğüs cebine koyma konularında ısrarlıydı). Ayrıca oldukça karanlıktı ve bütün bu özellikler, ihtiyar adamın körlüğüyle uyum içinde gibiydi, mutlu bir yaşılmışlık duygusu yaratıyordu.

Borges'inki özel bir tür körlüktü, otuz yaşından başlayarak yavaş yavaş ilerlemiş ve elli sekiz yaşına basmasından sonra kesin olarak yerleşmişti. Doğumundan beri beklenen bir körlüktü bu, çünkü her ikisi de kör olarak ölen İngiliz büyük-büyükbabasından ve büyükannesinden kendisine böyle bir miras kaldığını biliyordu. Bir de babası vardı, Borges'le aşağı yukarı aynı yaşlarda kör olmuştu, ama Borges'ten farklı olarak, ölümünden birkaç yıl önce geçirdiği bir ameliyatla yeniden görmeye başlamıştı. Borges kendi körlüğünden sık sık ve daha çok yazınsal bir merakla söz ederdi: en çok bilinen haliyle, kendisine "kitapları ve geceyi"¹ bahşeden "Tanrının ironisi"nin bir göstergesi olarak görürdü bunu; tarihsel açıdan, Homeros ve Milton gibi ünlü kör şairleri anımsardı; batıl inancı vardı, çünkü José Mármol ve Paul Groussac'tan sonra, kör olan üçüncü Ulusal Kütüphane yöneticisiydi; neredeyse bilimsel bir merakla, tüm çevresini kaplayan gri sisin içinde siyahı artık hiç göremediği için yakını ve görebildiği tek renk olan sarıyı bağına basardı, çok sevdiği kaplanların ve güllerin rengiydi bu, o yüzden de arkadaşları her doğumgününde ona parlak sarı kravatlar armağan eder ve Borges de Oscar Wilde'ın bir sözünü yinelerdi: "Ancak sağır bir adam böyle bir kravat takabilir"; hüznü bir ruh halindeyken, körlüğün ve yaşlılığın, yalnız olmanın farklı birer

1 la "magnífica ironía" [de Dios] que le dio "los libros y la noche" ("Poema de los dones", *El Hacedor*.)

biçimi olduğu söylerdi. Körlük onu tek kişilik bir hücreye kapatmıştı, son yapıtlarını burada yazmıştı, satırları kafasının içinde kuruyor ve sonra, hazır olduğunda, yanında kim varsa ona yazdırıyordu.

“Şunu yazabilir misin?” Kafasında az önce yazdığı ve ezberlediği sözcükleri kastediyor. Teker teker, çok sevdiği iniş çıkışları sesiyle vererek, noktalama işaretlerini belirterek yazdırıyor bunları. Yeni şiirini satır satır okuyor, cümlelerin anlamını bir sonraki satıra taşırmıyor, satır sonlarında kesiyor. Sonra şiirin ona okunmasını istiyor, bir kere, iki kere, beş kere. Bu isteğinden ötürü özür diliyor, ama sonra yeniden istiyor, sözcükleri dinliyor, gözle görülür bir şekilde kafasında eğip büküyor onları. Sonra bir satır daha ekliyor, sonra bir tane daha. Şiir ya da paragraf (çünkü zaman zaman, yeniden düzyazı yazma riskine giriyor) kağıt üstünde, hayalindeki şekli alıyor. Yeni doğmuş yaratının ilk olarak yazarın değil, bir başkasının elyazısıyla ortaya çıktığını düşünmek garip oluyor. Şiir bitti (düzyazı bir metin birkaç gün sürüyor). Borges kağıdı alıyor, katlıyor, cüzdanına ya da bir kitabın arasına koyuyor. İlginçtir, parasına da aynı şeyi yapıyor. Bir kağıt parayı alıyor, ince bir şerit olana kadar katlıyor ve kitaplığındaki ciltlerden birinin arasına yerleştiriyor. Bir şey için para vermesi gerektiği zaman, bir kitap çekip (bazen, her zaman değil) bir hazineyle karşılaşıyor.

Borges evinde (ve Ulusal Kütüphanede yıllarca çalıştığı büroda) alışıldık olanın rahatlığına sığınırdı, onun içinde bulunduğu uzamda hiçbir şey asla değişmez gibiydi. Her akşam, girişteki perdenin arkasına geçtiğimde, evin yerleşim düzeni anında önüme serilirdi. Sağda, dantelli bir örtüsü olan, düz sırtlı dört iskemlesiyle, koyu renk bir masa, yemek odasını